

Natuurklanken

januari - februari - maart 2026 nummer 1

Natuurvereniging

KNNV

Epe-Heerde

Colofon

Wat doen wij

KNNV Epe-Heerde is een actieve vereniging. Naast ontspanning doen we inventarisaties van flora en fauna, gegevens die de landelijke databanken voorzien van nuttige informatie in ons werkgebied. Op het gebied van natuurbescherming houden we de ontwikkelingen in de regio bij en geven we advies en commentaar in het belang van de natuur.

Over Natuurklanken

Natuurklanken is het afdelingsblad van de Koninklijke Nederlandse Natuurvereniging (KNNV), afdeling Epe-Heerde. Het wordt verspreid onder de leden en verschijnt vier maal per jaar.

Coördinatie bezorging

Willie van Eldert

Contact onjuiste of gewijzigde adressering:
ledenadministratie@epe-heerde.knnv.nl

Redactie en digitale kopij

Joke van Litsenburg, Herwin Looman

Kopij naar: redactie@epe-heerde.knnv.nl

Sluitingsdatum kopij volgende Natuurklanken:
1 maart 2026.

Voor het aanleveren van foto's: zie de informatie op de website.

Contributie en lidmaatschap

Leden € 35,00 per jaar

Huisgenootleden en jongeren € 15,00 per jaar

Leden van andere KNNV afdelingen € 15,00 per jaar

Contributie betalingen steeds vóór 1 maart naar:

Rabobank IBAN: NL69RABO0101.219.865 t.n.v.

penningmeester KNNV afd. Epe-Heerde, Weteringdijk 47, 8166 KS Emst

Indien u het lidmaatschap wilt beëindigen dan dient dit schriftelijk te gebeuren (via ledenadm.) vóór 1 november voorafgaand aan het nieuwe lidmaatschapsjaar.

Bestuur

Voorzitter: Harry Rijken

voorzitter@epe-heerde.knnv.nl

Secretaris: Eelco Bakker

secretaris@epe-heerde.knnv.nl

Penningmeester: Ron Roovers

penningmeester@epe-heerde.knnv.nl

Algemeen lid: Wim Oosterloo (contactpersoon natuurbescherming)

wimooosterloo@epe-heerde.knnv.nl

Algemeen lid: Erwin Reinhard

erwin.reinhard@epe-heerde.knnv.nl

Ledenadministratie

Henk Dirkzwager

ledenadministratie@epe-heerde.knnv.nl

Website

landelijk: www.knnv.nl

afdeling: epe-heerde.knnv.nl

Webmaster: Herman Snoek

info@epe-heerde.knnv.nl

Social media

Instagram: @KNNVEpeHeerde

Contactpersoon werkgroepen

Planten: Egbert de Boer

edeboer008@planet.nl

Paddenstoelen: Herman Snoek

info@epe-heerde.knnv.nl

Insecten: Gerard Plat

insecten@epe-heerde.knnv.nl

Geologie en Landschap: Tjada Amsterdam

geologie-landschap@epe-heerde.knnv.nl

Mossen: Mariet van Gelder

mossen@epe-heerde.knnv.nl

Vogels: Matthijs Bootsma

vogels@epe-heerde.knnv.nl

Zoogdieren: Frans Bosch

zoogdieren@epe-heerde.knnv.nl

Reptielen en Amfibieën: Erik Drent

reptielen@epe-heerde.knnv.nl

Natuurpadcommissie

Tjada Amsterdam, Margriet Maan

Tuinambassadeur

(Elly ter Stege): Vacature

< Spreeuw - Foto Jan Borst

Voorblad: Oranje bekerzwam/ **Foto** Willie van Eldert
Achterblad: Doolhofzwam/ **Foto's** Wietske Jansen

Inhoud

Algemeen programma	3
Stuurpraat	4
Oproep Paddentrek	4
Broedende Blauwe Reigers in de IJsseluiterwaarden bij Veessen-Welsum	5
Natuurwerkdag	7
Prachtige herfstkleuren!	8
Sleedoorndag-eitjes zoeken in november	10
Raadsel (deel 1)	10
Vogelexcursie Markerwadden	11
Raadsel (deel 2)	12
Renderklippenwandeling met Noordwesthoek	13
Het Levend Archief	14
Oeverwalwolkolonie Welsumerwaarden	15
Een "bloemlezing" over 2025 van de plantengroep	16
Oplossing raadsel	18
Onbekend ? (10)	22

Algemeen programma

11 januari Nieuwjaarswandeling

Start om 14.00 uur vanaf het sportpark SV Wissel aan de Ericaweg in Wissel. De wandeling van ongeveer 1,5 uur gaat naar het Wisselse Veen, waar momenteel werkzaamheden uitgevoerd worden in het kader van natuurherstel. Aansluitend de nieuwjaarsreceptie van 16.00 tot 17.30 uur in het clubhuis van SV Wissel.

Voor de receptie graag opgave bij erwin.reinhard@epe-heerde.knnv.nl i.v.m. reservering koffie en (eventueel suikervrij) gebak.

5 februari Algemene Leden Vergadering om 19.30 uur. Zie website voor meer informatie.

12 maart Werkgroepenavond donderdag om 19.30 uur, presentatie inventarisaties Renderklippen. Zie website voor meer informatie.

Europese rode eekhoorn - Foto Herwin Looman

Welkom nieuwe leden

Hilly Schäffer (Emst)
Hilde Ham en Edo Kreuzen (Apeldoorn)
Wim Brouwer (Vaassen)
Dries Zielhuis (Heerde)
Ruud Timmer (Emst)
Francien van Putten (Epe)
Wim de Leeuw (Wapenveld)

Foto: Willie van Elders

Stuurpraat

Beste Leden,

Ik las laatst een bericht in Nature Today over glasslakken. Ik dacht hè... glasslakken, wat zijn dat nu weer. Blijkbaar echte bikkels die pas in oktober/november geslachtsrijp zijn. Glasslakken planten zich pas in oktober/november voort en blijven daardoor tot diep in de winter actief. Ze hebben dunne, doorschijnende huisjes. In Nederland zijn er vier soorten: alleen de Doorschijnende glasslak (*Vitrina pellucida*) is algemeen; de andere drie zijn zeldzaam en komen vooral voor in specifieke gebieden zoals vochtige bossen of Limburg.

Toen vroeg ik me af of we als KNNV wel (eens) slakken inventariseren? Slakken zijn weekdieren, dus ik dacht wel meteen aan een strandwerkgroep, maar wij als echte Veluwe afdeling... Dus laat ik "Al" eens vragen of "we" dat als KNNV doen. Het antwoord was:

De KNNV (Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging) heeft in het verleden landelijke slakkenprojecten en regionale inventarisaties georganiseerd, bijvoorbeeld door de afdelingen Haarlem en Bevelanden. Slakken worden door de vereniging gezien als een boeiende, maar vaak vergeten diergroep.

Of slakken daadwerkelijk vergeten worden, weet ik niet, dit citaat komt uit 2006. Toen heeft er een artikel in Natura gestaan (n.a.v. een in 2005 door de KNNV georganiseerd project: "Oogjes op steeltjes" gevolgd in 2006 door "Landslakken in en om Haarlem"). We kunnen als afdeling ook niet alle disciplines hebben en maar "alles wat we tegenkomen" inventariseren. Sommige afdelingen zijn aan het krimpen, terwijl wij enorm geluk hebben dat we als afdeling niet alleen groeien, maar zelfs een nieuwe werkgroep mogen verwelkomen: **Reptielen en amfibieën**. Naast de bestaande werkgroepen een mooie aanvulling voor de KNNV Epe-Heerde. Wellicht komt er ooit meer aandacht voor de "vergeten" slakken in onze omgeving.

Met deze gedachten sluit ik deze stuurpraat af en rest mij jullie, namens het bestuur, een mooi, vrolijk en vooral groen 2026 te wensen.

Ron Roovers, Penningmeester

Bronvermeldingen:

www.naturetoday.com.

Natura, Volume 103, Nummer 3, "Landslakken in en om Haarlem. Verdieping van de slakkenactie in KNNV-afd Haarlem en Omstreken".

Paddentrek

Gezocht: vrijwilligers om te helpen met het overzetten van padden en salamanders (in de omgeving Dellenweg/Ossenweg), in de periode eind februari/maart.
Ben je geïnteresseerd of wil je meewerken neem dan contact op met de coördinator (Erik Drent) van de werkgroep Reptielen en Amfibieën: reptielen@epe-heerde.knnv.nl

Gewone pad - Foto Henk van Woerden >

Broedende Blauwe Reigers in de IJsseluiterwaarden bij Veessen-Welsum

Tekst & foto's Matthijs Bootsma

De Blauwe Reiger is de meest algemene reigersoort in ons land. Vaak is de Blauwe Reiger te zien langs de slootkant om te vissen of in een weiland, op jacht naar mollen en muizen. Vroeger was het een schuwe vogel, maar inmiddels weet de vogel ook zijn weg te vinden naar vijvers in steden en dorpen en sommige exemplaren zijn zelfs te vinden in de buurt van viswinkels of kramen, wachtend op toegegooid afval.

Naar schatting zijn er 12.600-13.000 broedparen in Nederland (Sovon, 2023). De soort is erg gevoelig voor strenge winters en een laag voedselaanbod. Dit heeft snel invloed op het aantal broedparen. Reigers broeden in het algemeen in kolonies. De kleinste kolonies herbergen soms maar enkele broedparen, terwijl de grootste kolonies in Nederland uit meer dan 100 broedparen bestaan. In totaal zijn er rond de 500 kolonies bekend in Nederland, waarvan een aantal langs de IJssel. Bekend is dat in de kolonies naast Blauwe Reigers vaak andere soorten reigers en Aalscholvers broeden. Blauwe Reigers beginnen vaak al in februari te broeden. Er worden meestal vier tot zes eieren gelegd, die in 23 tot 28 dagen worden uitgebroed. Jongen zijn na 1,5 maand vliegvlug, maar blijven dan nog vaak 10 tot 20 dagen op of bij het nest. Het kan er dan vaak luidruchtig aan toe gaan in een kolonie.

In/nabij het werkgebied van de KNNV Epe-Heerde liggen twee kolonies. De ene in twee wilgenbosjes in de Welsummerwaarden nabij de Houtweg (Gelderland) en de andere in een wilgenbosje bij de plas Katerstede in Welsum (Overijssel). Voor zover bekend is de kolonie Katerstede sinds 1991 in gebruik en de kolonie Houtweg sinds 1992. Deze kolonies worden ook geteld, zodat de aantalsontwikkeling van het aantal broedparen in deze periode bekend is. De tellingen worden gedaan door Piet Schermerhorn uit Deventer vanaf de dijk/grond en sinds 2022 door Matthijs Bootsma met behulp van een drone. Hiervoor is toestemming gegeven door Staatsbosbeheer, eigenaar en beheerder van beide terreinen. Het voordeel van het gebruik van een drone is dat dit een nauwkeuriger resultaat geeft, omdat de nesten vanuit de lucht goed zichtbaar zijn. Door de slechte toegankelijkheid van het gebied wordt een telling vanaf de grond minder nauwkeurig.

In/nabij het werkgebied van de KNNV Epe-Heerde liggen twee kolonies. De ene in twee wilgenbosjes in de Welsummerwaarden nabij de Houtweg (Gelderland) en de andere in een wilgenbosje bij de plas Katerstede in Welsum (Overijssel). Voor zover bekend is de kolonie Katerstede sinds 1991 in gebruik en de kolonie Houtweg sinds 1992. Deze kolonies worden ook geteld, zodat de aantalsontwikkeling van het aantal broedparen in deze periode bekend is. De tellingen worden gedaan door Piet Schermerhorn uit Deventer vanaf de dijk/grond en sinds 2022 door Matthijs Bootsma met behulp van een drone. Hiervoor is toestemming gegeven door Staatsbosbeheer, eigenaar en beheerder van beide terreinen. Het voordeel van het gebruik van een drone is dat dit een nauwkeuriger resultaat geeft, omdat de nesten vanuit de lucht goed zichtbaar zijn. Door de slechte toegankelijkheid van het gebied wordt een telling vanaf de grond minder nauwkeurig.

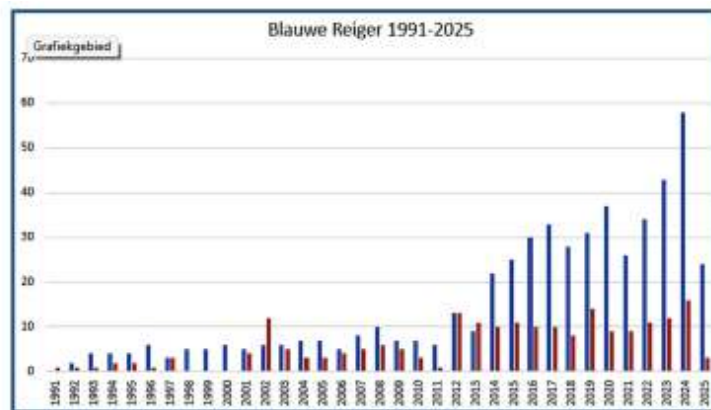

Bij de eerste telling met de drone in 2022 is er aandacht besteed aan de reactie van de reigers op de overvliegende drone. Er wordt gevlogen op een hoogte van circa 35 meter, waarbij de drone in banen over de kolonie vliegt. Het blijkt dat de Blauwe Reiger zich niets aantrekt van een drone boven de kolonie. Zowel de broedende vogels, als vogels die 'op wacht' zaten in de nabijheid van een nest, bleven rustig zitten en gingen door met hun activiteiten zoals het verzorgen van het verenkleed. Bij elke telling is dit een aandachtspunt. Zodra er de indruk bestaat dat er verstoring optreedt zal de telling gestaakt worden.

Resultaten tellingen

In onderstaande grafiek is het aantal broedparen per jaar in beide kolonies weergegeven. Blauw betreft de kolonie Houtweg en rood de kolonie Katerstede.

Het aantal bezette nesten in de kolonie Houtweg schommelde in de periode 1991 t/m 2013 tussen één en tien per jaar. Vanaf 2014 neemt het aantal nesten in de kolonie Houtweg toe tot een maximum van 58 exemplaren in 2024.

Figuur 1: grafiek aantal broedparen kolonies Houtweg (blauw) en Katerstede (rood)

De kolonie Katerstede blijft in de jaren 1991 t/m 2011 redelijk stabiel met enkele nesten per jaar. In 2012 is er een stijging naar 12 nesten. In 2024 is er een uitschieter van 16 bezette nesten.

De telling van 2025 laat een forse daling zien. Bij de telling met drone eind maart 2025 zijn er in de kolonie Houtweg maar 24 bezette nesten geteld. De kolonie Katerstede had slechts drie bezette nesten, het laagste aantal sinds 2011. Deze daling laat zich in 2025 ook zien bij andere kolonies langs de IJssel (bron: Piet Schermerhorn).

De reden van deze terugloop is lastig in te schatten. De winter 2024-2025 was niet extreem, met nauwelijks vorst. Wel was het opvallend dat in de winterperiode er op weilanden weinig Blauwe Reigers en zilverreigers, maar ook weinig roofvogels als Torenvalken en Buizerds te vinden waren. Een mogelijk teken dat er weinig muizen te vinden waren, die ook voor de reigers een belangrijk deel van hun voedsel zijn. De landelijke cijfers over dit broedseizoen zijn nog niet bekend, zodat nog niet duidelijk is of de daling in het aantal broedparen alleen in deze kolonies speelde of dat het een landelijk beeld is.

Een andere reden voor de terugloop zou de opkomst van de Zeearend in het IJsselgebied kunnen zijn. Uit eigen waarneming bij rivier de Warta in Polen is bekend dat Zeearenden er niet voor terugdeinzen om jonge reigers van hun nest te plukken als prooi. De Zeearend is echter sinds 2013 al vrijwel permanent aanwezig in het IJsselgebied. Als deze aanwezigheid invloed zou hebben op de broedparen Blauwe Reigers zou dit al eerder zichtbaar moeten zijn in de tellingen. Nabij de reigerkolonie Windesheim broedt de Zeearend sinds een aantal jaren, terwijl deze kolonie juist in 2023 en 2024 een recordaantal nesten had (bron: Piet Schermerhorn). Of de Zeearend daadwerkelijk invloed heeft op de bezetting van kolonies in het gebied is dus twijfelachtig en zal uit de aantalsontwikkelingen in de komende jaren blijken.

Naast Blauwe Reigers huisvesten de kolonies soms ook andere boombroeders. In de kolonie Houtweg heeft in 2023 eenmaal een Aalscholver gebroed. In de kolonie Katerstede broeden sinds 2022 ook Ooievaars op boomnesten. In 2022-2024 waren er vijf nesten bezet en in 2025 waren twee van de vijf nesten bezet. Ook broedt daar bijna jaarlijks een paar Nijlganzen. Soms op een nest van de Blauwe Reiger, soms op een nest van de Ooievaar.

< Ooievaar op boomnest kolonie Houtweg (2024)

Natuurwerkdag

Op 1 november (Nationale natuurwerkdag) werd door de KNNV Epe-Heerde samen met de gemeente Epe een natuurwerkochtend georganiseerd en hebben een aantal van onze leden en andere vrijwilligers in gebied De

Dellen, de handen uit de mouwen gestoken.

Voorafgaand aan deze dag werd er onder een oude berkenbrandsingel door de bosbeheerder opslag van grove den afgezaagd. Dit om de concurrentie voor de berken weg te halen en de functie van brandremming te versterken. Hierdoor ontstaat ook een meer open landschap wat ten gunste komt van reptielen en insecten.

De gezaagde dennetjes moesten worden weggehaald en werden op een rij gelegd, beschermde plekken zijn ontstaan voor vogels, kleine zoogdieren, insecten en nog veel meer dieren.

Een leuke activiteit en de gemeente Epe is blij met het resultaat.

Foto's René Visser
Herman Snoek

Prachtige herfstkleuren!

Een schitterend beeld van de herfst, er viel weer veel te genieten dit afgelopen seizoen! Deze foto (Ineke Buitenhuis) is gemaakt in Epe, bij de vijver tegenover het hertenkamp. De vijver werd in de jaren '30 van de vorige eeuw gegraven, als werkverschaffing tijdens de crisisjaren.

Natuurlijk is de herfst ook de beste tijd voor de paddenstoelenwerkgroep, die er wekelijks op uit is getrokken om zoveel mogelijk soorten in kaart te brengen. Dit een enkele keer aangevuld met een determinatie-avond, om zo in alle rust bepaalde soorten nog eens beter onder de loep te kunnen nemen.

Jaarlijks staat er in de herfstvakantie ook een publieksexkursie op het programma, om belangstellenden kennis te laten maken met onze activiteiten.

Op zaterdag 19 oktober, een mooie herfstdag, heeft de werkgroep een groep zéér geïnteresseerde deelnemers mogen verwelkomen en werd er gezocht langs een deel van de natuurpaden in het Renderklippengebied.

De werkgroepleden gaven de deelnemers uitleg en toonden diverse paddenstoelen, waarbij de onderlinge verschillen duidelijk werden gemaakt. Tussen de bedrijven door wisten de werkgroepleden toch nog zo'n 50-tal soorten te registreren met behulp van de VERA-app (waar meerdere werkgroepleden tegenwoordig gelukkig mee uit de voeten kunnen). De waarnemingen zullen uiteindelijk verschijnen in de Verspreidingsatlas.

Geschubde inktzwam - Foto Jenneke Kamphuis >

In het paleispark Het Loo in Apeldoorn werden door Henk van Woerden meer herfstkleuren vastgelegd. Ook werden op verschillende locaties enkele paddenstoelen bekeken en beschreven (Henk van Woerden).

Oranje oesterzwam (*Phyllotopsis nidulans*). Niersen Motketel.

De Oranje oesterzwam werd in ons land voor het eerst ontdekt in Oud Amelisweerd op 5 maart 2007. Inmiddels is de Oranje oesterzwam een algemene soort geworden, die wordt aangetroffen

op dode stammen van loofbomen op rijke kleigrond en op de leemachtige bodems van onder andere de Veluwe. De hoge stikstofdepositie heeft zeker bijgedragen aan deze snelle opmars.

Roze stinkzwam (*Mutinus ravenelii*). Vossenbroek-oost.

De Roze stinkzwam is een algemeen voorkomende soort die verspreid over het hele land kan worden aangetroffen, maar ontbreekt of is zeldzaam in Zeeland en de noordelijke provincies. Ondanks de algemeenheid heb ik hem nog niet eerder gezien. Evenals bij de andere stinkzwammen is de hoed in een vroeg stadium bedekt met een groenige sporenlaag (bij deze exemplaren al verdwenen) die een soort aasgeur verspreidt. Hierdoor worden vliegen en (aas)-kevers aangetrokken, die voor de verspreiding van de sporen zorgen.

Violette gordijnzwam (*Cortinarius violaceus*).

Paleispark Het Loo.

Toen ik deze paddenstoel zag, dacht ik in eerste instantie aan een half vergaan en verkleurd exemplaar van één of andere boleet, maar ik kwam er al snel achter dat dat niet klopte, dit moest de Violette gordijnzwam zijn die ik al eens eerder had gefotografeerd. De paddenstoelen danken hun naam aan een dun vlies (de cortina) dat van de hoed naar de steel loopt, een soort gordijntje dus. Wanneer de paddenstoel ouder wordt vergaat dit vlies en blijven er soms draderige restjes op de steel achter. Met ongeveer 300 soorten zijn de gordijnzwammen de grootste groep paddenstoelen binnen de Benelux. Deze paddenstoel komt vooral in het oostelijk deel van ons land voor. In de NVM soortenatlas is hij als vrij zeldzaam aangemerkt.

Sleedoornpage-eitjes zoeken in november

Tekst Gerard Plat

Vorig jaar waren we min of meer gedwongen om al in november naar eitjes te zoeken van de Sleedoornpage. Er waren immers werkzaamheden gepland ten gunste van toekomstige bouwactiviteiten. Deze hebben inmiddels gedeeltelijk plaatsgevonden. Mogelijk zullen er komend voorjaar weer enkele werkzaamheden uitgevoerd worden. Dus ook dit jaar zijn we weer in november gaan tellen. Een bijkomend voordeel is dat de eitjes nog mooi helder wit zijn en iets beter opvallen dan later in het seizoen. Ook kan het zijn dat het weer iets aangenamer is, alhoewel we de vorige telling niet helemaal konden afmaken door de harde regen en af en toe wat natte sneeuw.

Zoals vaak vind je op de eerste struikjes die je bekijkt gelijk al een paar eitjes. Dat gebeurde dit jaar bij alle vijf stukken die we bezochten. Meestal is dit op de kop van een strook die in de zon ligt. Waarschijnlijk landen de vrouwtjes op de eerste de beste geschikte struik die ze tegenkomen op hun aanvliegroute. Bij ons is het ook simpel: je begint gewoon te tellen waar de strook begint.

In het eerste stuk, dat gedeeltelijk gesnoeid is, vonden we 25 eitjes. De meeste in het gesnoeide deel. Opvallend genoeg zaten de meeste eitjes op de kleine uitloperijtjes vanuit de wortels. Bij het eitjes tellen knopen we, net boven het gevonden eitje, een touwtje. Dit hebben we vorig jaar ter plekke laten zien aan de uitvoerder die verantwoordelijk was voor het snoeien. Bij de uitvoering van het snoeien is hier goed op gelet. Dit had wel als gevolg dat sommige struiken wat hoger opgesnoeid waren.

Overzicht van de plekken waar de eitjes werden gevonden

Laag bij de grond heeft de voorkeur, zodat er weer nieuwe uitlopers vanuit de wortels ontstaan.

In de bijna ondoordringbare strook langs het water vonden we 26 eitjes. We vinden weleens twee eitjes bij elkaar, maar vier bij elkaar had zelfs Menno van de Vlinderstichting nog nooit gezien. In de stroken tussen de huizen aan de Glazenmaker vonden we nog 19, 26 en 5 eitjes, totaal dus zo'n 100 eitjes! Een record!

Foto's (ter illustratie) Herwin Looman

Raadsel (deel 1)

- Het
- * maakt muziek
 - * inspireert techniek
 - * heeft een bijzonder groot vormgeheugen
 - * pakt efficiënt en effectief cadeautjes in
 - * is dun, lang, lui, eiwitrijk, soepel, sterk, niet te vervoeren, negatief elektrisch geladen, transparant, UV reflecterend
 - * bestaat uit verschillende vormen

Misschien weet u nu al wat het is?

Zo niet dan volgen op pagina 12 nog een paar concrete aanwijzingen

Vogelexcursie Markerwadden

Tekst Adrie Hottinga & Gert Prins

Jan Odding heeft op 23 oktober 2025 een excursie geregeld naar de Markerwadden voor de leden van de Vogelwerkgroep. Deelnemers waren: Wietske Jansen en haar broer, Peter Hofs en Annette Kolff, Jan Hofstede, Jan Odding, Adrie Hottinga, Caroline van de Burgt, Gert van 't Hul en Gert Prins.

Wij gaan in dit korte verslag met waarnemingen niet in op de ontstaansgeschiedenis van de Markerwadden. Hierover is en wordt al veel gepubliceerd. Natuurmonumenten, als 'ontwerper' van dit nieuwe natuurgebied, publiceert hierover bijvoorbeeld vrij regelmatig in haar ledentijdschrift.

Het was een onstuimige dag met codes geel en oranje in West-Nederland. Op de Markerwadden gelukkig geen neerslag, maar wel veel wind ('s avonds nog windkracht 8). Dit betekende dat wij géén vogeltrek en vrij weinig kleine vogeltjes hebben gezien. Maar wel erg veel Wintertalingen en Krakeenden die daar pleisterden op de vele 'meertjes'. Wij hebben niet zo'n lange route gelopen, omdat de tijd dat je op de Markerwadden bent toch vrij beperkt is. Je vertrekt om 10.00 uur vanuit Lelystad met de veerboot

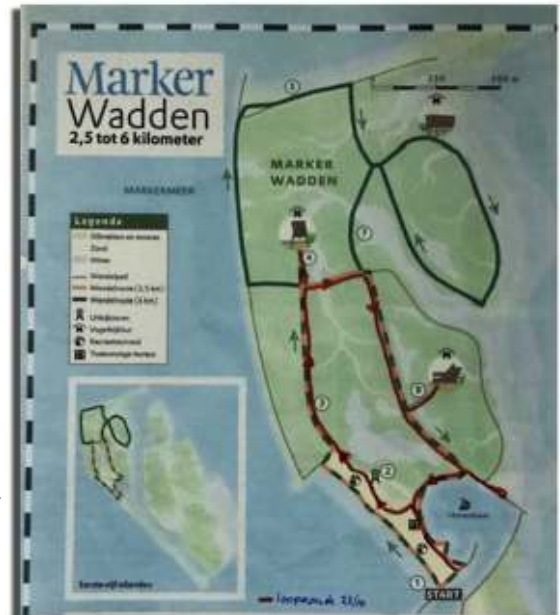

Wegwijzer Markerwadden - Foto Adrie Hottinga

en bent rond 10.45 uur op de Markerwadden. Om 14.00 uur vertrekt de veerboot weer naar de thuishaven Lelystad. Als je alle paden op de Markerwadden wilt volgen en onderwijl rustig waarnemingen wil doen, dan moet je naar ons idee meer tijd hebben. Niettemin hebben wij, ondanks de weersomstandigheden, een goede indruk gekregen van dit nieuwe natuurgebied en bovendien genoten van veel (30) vogelsoorten.

Vanuit enkele vogelhutten hebben wij vele honderden Slobeenden en Krakeenden gezien, maar toch talrijker waren de pleisterende Wintertalingen. Tussen al die vele honderden pleisterende Wintertalingen zagen wij ook Zilverplevieren, Bonte strandlopers en één Zwarte ruiter en twee Grote zaagbekken. Onze aandacht was natuurlijk ook gericht op de aanwezigheid van vogels in de rietvelden.

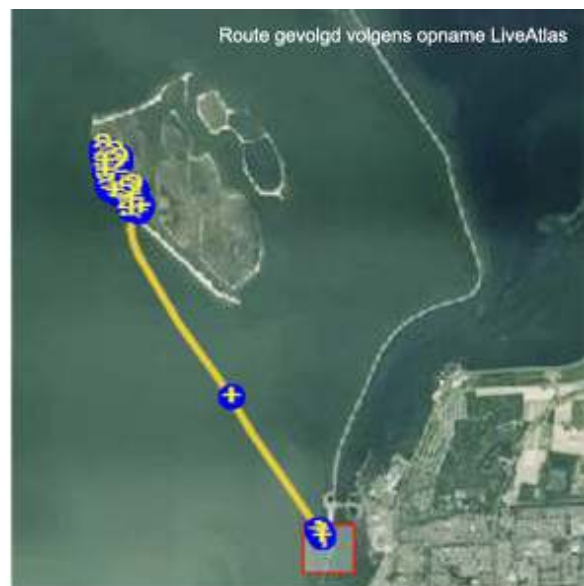
Wij hebben op veel locaties Baardmannetjes gezien en gehoord. Op diverse locaties lieten Cetti's zangers en Waterrallen hun kenmerkende geluid horen. Rietgorzen en Graspiepers waren er wel, maar die verschuilen zich in de rietvelden, omdat het steeds harder ging waaien.

< In de rietkragen foerageren en broeden veel Baardmannetjes
Foto Jan Odding

Overzicht waargenomen vogelsoorten met indicatieve vermelding aantallen

Soort	Aantal	Soort	Aantal
Aalscholver	tientallen	Baardman	20 locaties
Bergeend	3	Bonte strandloper	15
Cetti's zanger	>7	Fuut	2
Graspieper	+	Grauwe gans	tientallen
Grote gele kwikstaart	1	Grote mantelmeeuw	enkele
Grote zaagbek	2	Grote zilverreiger	5
Knobbelzwaan	>40	Kokmeeuw	+
Krakeend	vele tientallen	Kuifeend	honderden
Pijlstaart	1	Rietgors	4
Slobeend	tientallen	Wintertaling	>1000
Soepeend	10	Spreeuw	Lelystad
Tafeleend	2	Waterhoen	1
Waterral	>11	Wilde eend	vele tientallen
Winterkoning	3	Zilvermeeuw	2
Zilverplevier	12	Zwarte ruiter	1

Epiloog

De excursie naar de Markerwadden was zeker geslaagd, ondanks de aanwakkerende wind. Wij hebben een goede indruk gekregen van dit type nieuwe natuur in het Markermeer. Een herhaling van een bezoek aan de Markerwadden tijdens het broedseizoen eind april, is zeker aan te bevelen. Ook omdat er dan voorjaarstrek is. Voor determinatie van watervogels is de Markerwadden erg geschikt, omdat op veel locaties vogelhutten aanwezig zijn en je watervogels en rietvogels goed kunt observeren.

Raadsel (deel 2)

- Het
- * hangt horizontaal of verticaal dichtbij de bodem tussen gras en struiken
 - * heeft kleefstof
 - * wordt door geleedpotigen van binnen naar buiten gebouwd
 - * wacht totdat er reuring ontstaat
 - * levert gratis arachnofobie
 - * krijgt soms een extra zigzagpatroon of ladder
 - * verschijnt als er dauwdruppels aan blijven hangen

De oplossing staat op pagina 18

Renderklippenwandeling met Noordwesthoek

Tekst Tjada Amsterdam

Regen deert geologiewerkgroepen niet bij Renderklippenwandeling

Werd de dag ervoor nog stralend weer en 25° C verwacht voor de 20e september, uiteindelijk liepen we die zaterdag het grootste deel van de middag in regenjassen en onder de paraplu de Renderklippenwandeling. Maar het deed niet. De stemming was uitstekend in de groep: vijf leden van onze geologiewerkgroep en vijf van de geologiewerkgroep Noordwesthoek (Steenwijk), aan wie we graag een paar karakteristieken van onze omgeving wilden laten zien.

Rondje Renderklippen in de regen - Foto Maarten Hoedeman

Geen wolf, 'geen hond'

Eerst even een kijkje bij de stenencollectie in het Heerder museum Villa Jacoba. Daar ligt een mooie selectie uitgestald van de verzameling van Heerdenaar Wouter Tol, bij leven een gepassioneerd KNNV-lid. Behalve stenen en fossielen zijn er ook enkele archeologische vondsten uit Heerde en omgeving te bewonderen. Daarna op naar de Renderklippen.

Villa Jacoba herbergt een mooie stenencollectie - Foto Bert Hummel

„Gaan we de wolf zien?” wilden de Noordwesthoekers verwachtingsvol weten bij aankomst bij de schaapskooi. Kleine kans. En inderdaad, tijdens de hele wandeling geen wolf en ook 'geen hond' te zien, want wolf en regen weerhielden wandelaars ervan de Renderklippen te bezoeken. Nou ja, op een paar na dan. Het was vooral één grote, stille heide in stemmig bruin met hier en daar nog wat bloeiend paars. We hadden de heide en het bos voor ons alleen. Van de schaapskooi naar de sprengenkoppen van de Noordelijker Horsthoekerbeek, voor uitleg over de waterbel onder de Veluwe stuwwal en hoe daarvan vanaf de 16e eeuw handig gebruik is gemaakt voor de aanleg van sprengenkopen, die watermolens in werking zetten. Van Heerde tot Vaassen miegelt het van zulke sprengenkopen, waarvoor meters diep in de bodem werd gegraven om de waterbel aan te boren.

Sporen van verleden

Over de brede zandweg, waarover mens en dier zich in de prehistorie al verplaatsten, naar en langs een aantal grafheuvels. Een groep van vijf aan de Koepelweg is altijd een mooie plek voor het verhaal over de grafheuvels. Over hun opbouw, hun oorspronkelijke ligging in het landschap, de grafgiften, en natuurlijk de befaamde grafheuvellijn van Niersen naar Epe.

In de nabijheid ligt een raatakkercomplex dat in het terrein niet herkenbaar is. Maar hoogtekarten van de AHN* laten wel vaag zien hoe zo'n woongebied van de grafheuvelbouwers eruit moet hebben gezien. We gaan met de Noordwesthoekers ook nog een keer naar Vaassen, waar wel zichtbare sporen liggen van de 'celtic fields', zoals de raatakkers ook wel worden genoemd.

* Actueel Hoogtebestand Nederland

Wow

Voor wie het eerst de lange trap van de Renderklippen opklimt en bovenaan ineens het weidse, open heide-terrein voor zich uitgestrekt ziet liggen, is dat altijd een 'wow-moment'. Voor de gasten was dat niet anders. Wat een uitzicht, wat een ruimte. Meteen een uitgelezen gelegenheid voor uitleg over de stuwwal, ontstaan in de voorlaatste ijstijd Saalien, en de stuifduinenrug uit de laatste ijstijd Weichselien.

** We kennen de heuvelrug als Renderklippen. Foutje eigenlijk, van een vroegere cartograaf. Het zou eigenlijk Vemderklippen moeten zijn, omdat het gebied destijds tot de marke Vemde behoorde. Maar die onbekende cartograaf moet dat verkeerd verstaan hebben en noteerde Renderklippen. En alle volgende kaartenmakers namen dat over.*

Via het pad over de heuvelrug terug naar de schaapskooi. Jammer dat de gemeente Heerde haar deel van de Renderklippen zo laat eroderen. Stukken van het oorspronkelijke pad zijn overwoekerd en nieuwe paden worden uitgesleten. Bij regen spoelen de paden diep uit.

Opdrogen en weer opwarmen in 't Spiekertje - Foto Bert Hummel

Inmiddels was het droog geworden, maar toch doken we aan het einde van de wandeling nog even 't Spiekertje in. Nog een warm drankje, nog wat napraten én een afspraak voor een volgende gezamenlijke excursie, een wandeling in het gebied rondom Steenwijk. De Woldberg daar, ook een stuwwal, hebben we al eerder bezocht, maar er liggen in de buurt bijvoorbeeld ook veengebieden, waar een van de Noordwesthoekleden in zijn jeugd nog eigenhandig turf heeft gestoken, vertelde hij. Dat willen we wel eens zien.

Het Levend Archief

Wat is Het Levend Archief?

Het Levend Archief zet zich in voor het behoud en herstel van inheemse plantensoorten en hun genetische diversiteit. Het doel is om een Nationale Zadencollectie op te bouwen.

Voor het project *Het Levend Archief* * ging Hetty Verstraaten (lid van onze plantenwerkgroep), in juli (voordat de hei bloeit), drie dagen lang op zoek naar locaties met Klein warkruid op de Wezepsche Heide. Hiervan zou eind augustus eventueel zaad kunnen worden geoogst en tussen de bloeiende hei is de soort nauwelijks te vinden. Van de gevonden plantjes heeft zij de coördinaten opgenomen om de locaties terug te kunnen vinden.

Het is een succesvolle onderneming gebleken: in korte tijd heeft Sascha van der Meer (FLORON), projectleider van *Het Levend Archief*, eind augustus vitale zaadmonsters kunnen borgen van zeven van de zeventien gevonden locaties!

*Meer informatie over *Het Levend Archief*, Nationale Zadencollectie, is te lezen op hetlevendarchief.nl

Klein warkruid >

Sascha van der Meer op de Wezepsche Heide bezig zaad te oogsten

Foto's Hetty Verstraaten

Oeverwalwolkolonie Welsumerwaarden

Een van de doelstellingen van onze vereniging, naast het ontdekken en beleven van de natuur, zijn beschermingsactiviteiten. Namens de Vogelwerkgroep heeft Adrie Hottinga een reactie gestuurd naar Rijkswaterstaat met betrekking tot de oeverwalwolkolonie in de Welsumerwaarden. Onderstaand de tekst zoals deze verstuurd is.

"In de Welsumerwaarden zuid in de gemeente Olst/Wijhe bevindt zich een nevengeul die in september 2025 is uitgebaggerd in opdracht van Rijkswaterstaat. Volgens onze informatie is Dura Vermeer de hoofdaannemer en de feitelijke werkzaamheden zijn uitgevoerd door lokale aannemers. Na het verwijderen van de specie en opslag is de vrijkomende specie gestort tegen een oeverwalwolk in de Welsumerwaarden noord op de grens van het eigendom van Staatsbosbeheer.

Medio september hebben leden van de KNNV-Vogelwerkgroep geconstateerd dat een aannemer de specie heeft verwerkt en dat nu de oeverwalwolk dicht is gestort. Dit betekent dat deze oeverwalwolk waar vanaf 2023 vrijwel jaarlijks interessante aantallen oeverwalwollen tot broeden kwamen, nu ongeschikt is. Wij betreuren een en ander in hoge mate, mede gelet op het feit dat oeverwalwollen beschermd zijn in het kader van de Europese Vogelrichtlijn. Het is verboden om nesten van vogels (oeverwalwollen) zonder dwingende redenen van groot openbaar belang te vernietigen.

Wij begrijpen dat er onderhoud gepleegd moet worden aan nevengeulen, omdat vooral haaks op de rivier gerichte nevengeulen dichtslibben met voornamelijk rivierzand.

In dit kader willen wij opmerken dat er genoeg ruimte in de Welsumerwaarden noord is om specie langs de oevers te storten, zonder dat daarbij nesten van oeverwalwollen vernietigd worden. Hoewel er lichte specie is gestort, zal het jaren duren voordat de specie wegspoelt gedurende hoogwaterperioden.

Kortom, graag ontvangen wij antwoord, waarom specifiek specie gestort is tegen een oeverwalwolk. Hierbij willen wij opmerken dat wij in de media geen aanvraag hebben gezien voor een ontheffing in het kader van de wet natuurbescherming.

Wij hopen dat u in het vervolg bij werkzaamheden in nevengeulen en langs oevers van de IJssel rekening houdt met nestlocaties van niet alleen oeverwalwollen, maar ook van broedende ijsvogels."

Situatie oeverwalwolk kolonie Welsumerwaarden noord

Situatie nevengeul Welsumerwaarden zuid

Oeverzwaluw kolonie mei 2025: totaal 141 nesten

Situatie oeverzwaluw kolonie medio september 2025

Naschrift

Inmiddels hebben wij antwoord ontvangen van Staatsbosbeheer. Deze terreinbeherende organisatie stelt zich op het standpunt dat het regulier onderhoud betreft van KRW geulen in de uiterwaarden. Zij verwachten dat het zand wel weer wegspoelt tijdens hoogwater perioden en vervolgens er weer nestel gelegenheid is voor de oeverzwaluwen. Mijn idee is dan dat het zand ook wel op een andere locatie gestort had kunnen worden. Van Rijkswaterstaat hebben wij nog geen antwoord ontvangen.

Een “bloemlezing” over 2025 van de plantenwerkgroep

Tekst Egbert de Boer

Door de leden van de plantenwerkgroep zijn in 2025 diverse waarnemingen gedaan. Hierbij een opsomming van enkele bijzondere en/of opvallende vondsten:

- Blauw walstro (Rode lijst - Kwetsbaar) is een klein lila bloeiend mini-plantje, komt vooral voor in de kuststreek. Wij vonden het in Oene. Toen iemand de volgende morgen nog een foto wilde maken, was het inmiddels weggemaaid.
- Bleek cypergras (in ons land ingeburgerd tussen 1975 en 1999) stond op de parkeerplaats bij Hagedoorns Plaatse, Zuuk.
- Doornappel, berm bij Oene, aangevoerd met tuinafval?
- Engelse Alant (Rode lijst - Kwetsbaar), een forse geel bloeiende composiet. Fortmond, Vorchterwaarden.
- Goudhaver wordt steeds zeldzamer gevonden in onze omgeving. Wij vonden dit gras in een berm in de omgeving van Oene.
- Groot warkruid parasiteert o.a. op Grote brandnetel en Braam. Fortmond, Vorchterwaarden.
- Grote bremraap (Rode lijst - Gevoelig). We vonden een nog laat-bloeiend exemplaar in de Vorchterwaarden.
- Hopwarkruid, woekereend op Braam, Fortmond.
- Kaal breukkruid is een klein liggend plantje met bloempjes in okselstandige trosjes. Het staat hier en daar massaal in de Vorchterwaarden vlak bij de rivier.
- Karwijvarkenskervel (Rode lijst - Kwetsbaar) bloeiend in de Vorchterwaarden, ook op de IJsseldijk.
- Klein vlooienkruid, vonden we bloeiend in de Vorchterwaarden.
- Kransmunt (kruising van Watermunt en Akkermunt) Veessen, Fortmond, Vorchterwaarden.
- Parnassia (Rode lijst - Kwetsbaar) is buiten de kuststrook een zeldzame verschijning. Wij vonden Parnassia in het Vossenbroek bij Emst.
- Rietorchis, tijdens de inventarisatie voor Kroondomein Het Loo telden we in het ‘orchideeënveld’ in de Motketel bij Niersen 516 bloeiende Rietorchissen. Ze staan ook op de percelen bij de nabij gelegen Rode Beek.
- Schildereprijs, veel op de ijsbaan bij Kasteel Vosbergen.
- Veenpluis, bloeiend en met pluizen in Vossenbroek.
- Zachte naaldvaren stond naast een berm in Epe: oorsprong: wild? aangeplant?

Hieronder een aantal reacties van de leden van de plantenwerkgroep op de vraag naar hun mooiste/opvallendste vondst van het afgelopen seizoen:

Dini: De **Kleine bevernel** (schermbloemfamilie) hebben we gezien op Fortmond, over de IJssel tijdens onze inventarisatie op zaterdag 20 september 2025. Bijzonder mooi, er straalt een zekere rust vanuit, het zou zo maar in een trouwboekje kunnen, mede door de stralende witte kleur. Komt dus o.a. voor op rivierduinen in weides die niet veel zijn bemest.

Kees: Hoewel het inventariseren van de 4 terreinen op Achterhegge al was afgesloten, liep ik even nog langs het veld waar zich een plek met Moeraswolfsklauw en Kleine Zonnedaauw had ontwikkeld. En vond op het veldje een aantal plekken met "bloeiende" Moeraswolfsklauw. Het eerste jaar was dit ook het schraalste van alle terreinen.

Wietske: **Gazonlobelia*** 12 augustus, langs de Zwolseweg/hock Lokkerseweg Heerde. In als gazon onderhouden berm. Kleine lichtblauwe bloempjes, die ik niet herkende. Ik fietste er dagelijks langs en uiteindelijk afgestapt en met hulp van ObsIdentify op naam gebracht. Waarneming is gevalideerd. Hoort onder de incidentele invoer. Slechts 223 waarnemingen bekend.

Harry: Tijdens onze kampweek op Voorne-Putten vonden we op het Parnassiavak ergens in de bosrand wel 30 prachtige exemplaren van **Rond wintergroen**. Het mooie was dat de begeleiders van KNNV Hollandse Delta, die het gebied toch door en door kennen, die daar nog nooit gevonden hadden!

Dicky: Teer guichelheil. Deze vond ik deze zomer op Terschelling. Zonder de hulp van de plantenwerkgroep. Dus daar was ik best heel trots op.

Dicky: Eerst varen met het pontje over de IJssel. Aan land bij de oude steenfabriek, Fortmond. Daar vonden we **Sikkelklaver** op 20 september jl.

Hilly: Ik heb nog niet zoveel foto's gemaakt, maar deze wil ik wel graag delen. Het gaat om de **Veenbies**, die we gezien hebben tijdens de inventarisatie op de Renderklippen. Deze plant heb ik nog niet eerder bewust gezien. Het moet toch een vrij nat stukje zijn geweest op de heide en dat is ook te zien aan de Dopheide.

Hetty: **Mosbloempje**. Niet een zeer zeldzame, maar wel een verrassende vondst deed ik deze zomer. Tijdens het inventariseren van km-hok 182-485 bij Nunspeet vond ik op camping De Tol tientallen planten.

Max: Voor mij heel veel eigenlijk, moeilijk te kiezen! Misschien deze twee wel !?

Distel Bremraap Vorchten 3 november

Groot Warkruid Veessen 20 oktober

* afb. via waarneming.nl en verspreidingsatlas

Een uitgebreid verslag van de activiteiten van de plantenwerkgroep in 2025 is te vinden op de website.

Oplossing raadsel

De oplossing van de raadsels op blz. 10 en 12 is **Spinnenweb**

Tekst & foto's Hilde Ham

Eiwitrijke spinnenwebben hebben verschillende vormen, structuren en maten. Spinnen bouwen ze met verbluffend dunne, sterke en flexibele spinnenrag. Zijdeachtige loop- en kleefdraden worden geproduceerd door spin-klieren in spindoppen die in het achterlijf op spintepels zitten. Het ragfijne spinsel functioneert als vangnet voor vliegen, muggen, motten, kevers, etc. Een Winterkoning die per ongeluk verstrikt raakt in een web kan er niet uit ontsnappen en sterft.

Spindraden worden ook gebruikt voor het bouwen van eicocons, om afstanden over water of tussen struiken te overbruggen, en als ontsnappingstouw waarmee spinnen zich supersnel naar beneden laten zakken.

De positie en webvorm hangen samen met de prooikeuze van spinnen.

- Kruisspinnen zijn gespecialiseerd in het vangen van vliegende insecten en bouwen het web bij aanvliegroutes in toppen van planten.
- Wespsspinnen jagen bij voorkeur laag bij de grond op sprinkhanen en maken een regelmatig gevormd wielweb dicht bij de bodem. De duidelijk zichtbare witte zigzagladder in het web is een opmerkelijke verschijning. Wetenschappers weten nog niet precies de functie en betekenis van dit stabilimentum. Insecten aantrekken? UV licht weerkaatsen? Vogels waarschuwen zodat ze het web niet vernietigen?
- Muurkaardespinnen construeren zéér doelmatig een onregelmatig en chaotisch ogende wirwar van kleverige struikeldraadjes waarover muggetjes, vliegjes, zilvervisjes en kelderpissenbedden struikelen waarna ze als ontbijt, souper of diner dienen.
- Mat- en hangmatwebben zijn buiten- en binnenshuis te vinden. Huissspinnen zijn de 'boosdoeners' van plat ogende horizontaal gelaagde spinsels. Bij gevaar schuilen huisspinnen in een trechtervormig web dat aan het uiteinde vastzit.
- Baldakijns spinnen hangen ondersteboven aan de onderkant van hun baldakijn. De roofieren wachten geduldig en eindeloos totdat er een levende prooi op hun web valt. Ze bijten en spuiten daarna verlammend gif in het slachtoffer om het sappige maaltje langzaam op te slurpen. De harde delen laten ze achter.

Op Spinnensafari

Spinnen hebben een chitine exoskelet. Het zijn geledpotigen met acht geledede poten, drie gewrichten en zes knieën per poot (totaal 48 knieën/scharnieren), acht ogen, twee paar monddelen, twee lichaamssegmenten (kopborststuk + achterlijf), spin-klieren, spindoppen, spintepels en gifkaken waarmee ze hun prooi leegzuigen.

Wereldwijd zijn er wel 50.000 soorten. Grote, kleine, kleurrijke (Pauwspinnen), giftige (Zwarte weduwe), schuwe, overbekende (Paardenkopje) en zeldzame (Grote rensin) soorten. In Nederland komen ongeveer 700 soorten spinnen voor.

Wesp-spin ▲

Kegelspin ►

Kruisspin ▼

Viervlek wielweb-spin ►

Viervlek wielweb-spin met prooi ▼

Kruisspinachtigen (Familie Araneidae)

Wesp-, Tijger- of Zebraspinnen (*Argiope bruennichi*) zijn afkomstig uit het Middellandse Zee gebied. Door de opwarming van de aarde komen ze hier inmiddels veelvuldig voor. Uiterlijk zien ze er gevaarlijk uit (mimicry), maar als je ze met rust laat steken ze niet. Bijten doen ze wel.

Wespspinnen bouwen binnen het uur hun negatief elektrisch geladen wielwebben van binnen naar buiten om positief geladen prooien te vangen. 's Ochtends hangen er druppels aan het horizontaal of verticaal hangende web tussen gras en of struikjes. 's Middags wacht de spin geduldig totdat er reuring ontstaat.

Mannen pakken hun prooien efficiënt en effectief met dunne plakkerige transparante webdraden in. Met deze cadeautjes verleiden ze toekomstige partners om voor nageslacht te zorgen. Alles draait om het in stand houden van de soort. Helaas zijn sommige presentjes lege hulzen (nep-cadeautjes).

Een man kan hooguit twee keer paren omdat hij na paring één van zijn twee genitaliën achterlaat in een vrouw. Zij houdt wel van een lekker sappig hapje na de copulatie. Ze spint de eiwitrijke man in en eet hem op. Soms ontsnapt een mannetje. Die grijpt meteen zijn tweede

kans en paart nog een keer. Daarna is het einde verhaal voor de man.

In een urnvormige cocon met verticale zwarte lijnen (unieke streepjescodes) zitten honderden eitjes. Evolutionair handig om zo'n groot aantal te hebben. Dan overleven er altijd een paar. Op de website van Jan van Duinen staat een fenomenale fotoserie over hoe een Wesp-spin een cocon bouwt: janvanduinen.nl In tegenstelling tot strekspinnen construeren Kegelspinnen (*Cyclosa conica*) een regelmatig wielweb. Een sterke signaaldraad loopt van het centrum van een web naar een schuilplaats in de vegetatie of ondergrond, waar de spin afwacht, signalen opvangt en toeslaat zodra een prooi trillingen veroorzaakt. Het zijn kleine tot zeer grote spinnen (3- 18mm) met een kenmerkende kegelvormige bult op het achterlichaam.

Kruisspinnen (*Araneus diadematus*) zijn overal en in bijna elke biotoop te vinden en gemakkelijk te herkennen aan het witte kruis op hun rug. Dat kruis bevat guanine (afvalstoffen) die vlak onder de huid wordt opgeslagen en zichtbaar is, omdat de grondkleur van deze spin transparant en doorzichtig is. Met gemiddeld 23,3

prooien per dag hoopt het afval zich op en groeit het kruis gestaag met de spin mee.

De spiraaldraden van de symmetrische kruisspinwebben kleven. De spaakdraden niet. Om hun webben in optimale conditie te houden bouwen ze bijna elke dag een nieuwe. Het oude eiwitrijke vangwerktuig eten ze op. Zo gaat niets verloren in de natuur. Alles wordt hergebruikt.

Een mannetje tokkelt op een web waarin een vrouwtje hangt om haar te lokken en gerust te stellen. Zij herkent het geluid van de soortgenoot, wordt kalm en is bereid om te paren. Na gedane arbeid moet ook dit proteïnerijke mannetje maken dat hij wegkomt.

Het kannibalistische vrouwtje beschouwt hem als lekker hapje en eet hem op. Soms lukt het om op tijd, maar zonder een paar pootjes, weg te komen. Gehandicapte spinnen vormen daarom eerder een regel dan uitzondering.

Net als Kegelspinnen maken Viervlekwielspinnen (*Araneus quadratus*) een gelijkmatig wielweb, waarbij ook de naaf gevuld is. De vier witte vlekken vormen een kenmerkend rugpatroon, waarbij de afstand tussen de achterste vlekken groter is dan tussen de voorste, waardoor ze een trapezium vormen.

Deze opportunisten leven bij voorkeur op open, iets vochtige plekken, op hoge grassen, heide of andere halfhoge planten. Het Korte Broek bij Vaassen is een bekende vindplaats met meer dan voldoende voedsel, waaronder vele sprinkhanen in soorten en maten.

Kraamwebspinnen (fam. Kraamwebspinnen)

Kraamwebspinnen (*Pisaura mirabilis*) leven vooral in zonnige kruidenvegetaties langs bosranden in bermen, tuinen en heidegebieden. De natuurlijke insectenbestrijders jagen in lage vegetatie en op de grond en houden insectenpopulaties in toom. Vóór de paring biedt een sluw mannetje een ingepakte prooi aan een hongerig vrouwtje. Tijdens het eten van dit kostbare geschenk slaat het mannetje zijn slag en paart. Het vrouwtje draagt de ronde eicoon, twee weken lang, overal mee naar toe. Wanneer de jongen op het punt staan om uit te komen, bouwt het vrouwtje een koepelvormig web, boven in de vegetatie. In dit kraamweb wordt de eicoon bevestigd, en streng door het vrouwtje bewaakt.

Kraamwebspin met eicoon

- 1) Eicoon lantaarntje
- 2) Eicoon Wesp spin
- 3) Eicoon Kruisspin

Eicoons verschillen in vorm en structuur per soort en familie. Rond (Kraamwebspin en Kruisspin). Lantaarntje of Feeënlampje (Lantaarnspinnen). Urn met perkamentachtig spinsel (Wesp spin). Sneeuw wit met uitstekels (Kleine boskogelspin). Platte eizak (Gewone krabspin).

Jonge spinnetjes leven de eerste weken nog tamelijk vredig bij elkaar. Maar zodra het kan eten de kleine kannibalen elkaar op zodat alleen de sterkste exemplaren overblijven.

Springspinnen (Familie Salticidae) en Krabspinnen (Familie Thomisidae)

Niet alle spinnen bouwen een web. Springspinnen en Krabspinnen zijn actieve jagers en bouwen amper tot helemaal geen spinnenweb.

De carnivoren hebben zeer grote, sterk ontwikkelde voor- en middenogen met een uitstekend gezichtsvermogen. De kleine gedrongen zichtjagers met relatief korte poten bespringen hun prooi.

In de Heemtuin in de wijk De Maten in Apeldoorn experimenteer ik graag met vangtechnieken. Door met een lange stok op takken van een robuuste zomereik te kloppen vallen piepkleine millimetergrootte rovers in een klopscherm (witte paraplu). Een Kleine boskogelspin, Groen kaardertje, Struikspin, Driestreepspin en Eikenspringspin. Andere hulpmiddelen die ik gebruik voor het vangen van spinnen en insecten zijn een sleep-, vang- of vlinder-net.

Eikenspringspin

Schorsmarpissa's (*Marpissa muscosa*) hebben relatief korte poten. Deze waakzame springers en zichtjagers benaderen hun prooi voorzichtig en bijna geruisloos, net zoals supersnelle jachtluipaarden. Op het juiste moment bespringen ze hun slachtoffer zéér doeltreffend. Grote zoogdieren en kleine geleedpotige jagers vertonen dus vergelijkbaar jachtgedrag.

Inmiddels hebben Schorsmarpissa's hun leefgebied uitgebreid. Tegenwoordig jagen ze niet louter en alleen op schors van bomen, maar ook verticaal op muren, houten schuttingen, gladde vensters en grafstenen. Ze delen deze leefgebieden met Huiszebraspinnen (*Salticus scenicus*) die ook op muren en hekken van huizen en parken scharrelen, en soms ver buiten menselijke bebouwing, op rotsen, palen, boomstammen en kerkhoven.

Volwassen vrouwtjes onderscheiden zich van mannetjes door onder hun voorste ogen (en dus niet onder de neus zoals bij sommige mannen) een kenmerkende okergele snor te dragen. Tijdens de balts sloven mannetjes zich enorm uit. Ze dansen, net zoals prachtige paradijsvogels, voor vrouwtjes.

Schorsmarpissa

Huiszebraspinn

Gewone kameleonspin

Gewone Kameleonspin eet honingbij op

Kameleons (hagedissensoort) reageren op predatoren en andere bedreigende situaties in hun leefomgeving met kleuraanpassing.

Een Gewone kameleonspin (*Mimosa vatia*) is geen familie van de hagedis, maar maakt bij gevaar wel gebruik van effectieve kleurcamouflage.

Deze spin heeft twee verdikte voorste pootparen, die beduidend langer zijn dan de twee achterste. In rust worden het afgevlakte lichaam en de acht poten zijdelings uitgestrekt.

De afwachters jagers zitten langdurig en onbeweeglijk met gespreide voorpoten op een bloem. Vaak gebruiken vrouwtjes camouflagekleuren (wit/geel/groenig) om passerende prooien met verrassingstechnieken te overmeesteren. Maar lang niet altijd, zoals blijkt op de foto van een witte Gewone kameleonspin op een groen braamblad. Als een spin zich niet bedreigd voelt, hoeft de kleur niet te worden aangepast. Dat zou verspilling van kostbare energie zijn. Als een spin te weinig pigmentcellen heeft dan kan het zijn kleur niet wijzigen. Ook dat komt voor.

Soms voegen vrouwtjes extra rode flankstrepen op hun witte achterlijf toe. Rood, oranje en geel zijn felle kleuren die als waarschuwingssignalen voor predatoren functioneren. 'Ik ben giftig en een onsmakelijk hapje. Eet mij niet op'. Dankzij hun krachtige gif kunnen Gewone kameleonspin- ners ook grotere insecten zoals honingbijen en vlinders consumeren.

Krabben zijn schaaldieren met twee grote scharen (tangen) aan de voorkant, een breed, afgeplat lichaam en korte staart.

Een Gewone krabspin (*Diaea dorsata*) is een actieve jager met opvallende, brede, grote krabachtige voorpoten. De voorlichamen van mannen en vrouwen verschillen in kleur. Mannen zijn roodbruin tot groen met een donker oogveld. Vrouwen hebben een egaal lichtgroen lichaam en poten. Sommigen dragen een roodbruin bladfiguur op het achterlichaam. Wit omzoomd met in het midden symmetrische, lichte vlekken.

Het vrouwtje heeft een lichaamslengte van 5-6 mm. Het kleinere mannetje is slechts 3-4 mm.

Gewone krabspin

Onbekend maakt onbemind? Gehaat en geliefd? Ondanks de soms griezelige, weerzinwekkende of angstaanjagende namen van Valse wolfspinnen, Poel-piraten en Zwarte weduwe's zijn spinnen in Nederland ongevaarlijk voor mensen.

Voor architecten en cartoonisten (NRC 9 september 2022) vormen hun spin-nenwebben en namen juist een inspiratiebron.

Olympisch stadion in München (www.dakweb.nl)

Mededeling Plantenwerkgroep

De winteravonden van de plantenwerkgroep zijn op 26 januari en 24 februari 2026.
Deze avonden worden gehouden in het Wios gebouw- Lohuizerweg 18 te Epe, van 19.30 tot 21.30 uur.

< Tekeningen uit het Natuurklanken archief >

Onbekend ? (10)

Tekst Gerard Plat

Foto Herwin Looman

De Contrastwolkvleugel

Pas op als je iets aan het uitzoeken bent over insecten. Voor je het weet beland je op een zijspoor en denk je “- daar had ik ook nog nooit over nagedacht en hoe zit dat nu”. Dat overkwam mij toen ik het een en ander opzocht voor deze rubriek. Bij het zoeken naar informatie over heel veel insecten op internet, krijg je bijna standaard eerst allerlei informatie over de bestrijding van het insect (en de larven daarvan). Soms met milieuvriendelijke middelen, maar meestal met allerlei chemische middelen.

Eind september had ik mijn nachtvlinderval gezet en zag ik de volgende ochtend een paar langpootmuggen in de val. Een exemplaar viel mij op vanwege zijn mooie vleugelpatroon. Nooit eerder gezien, dus gauw opgezocht wat de naam was. De Contrastwolkvleugel. Nog nooit van gehoord. Misschien wel zeldzaam dacht ik, dus verder gezocht op internet. Maar met alleen nog maar de vraag 'komt de Contrastwolkvleugel in onze omgeving vaker voor', meteen een hele pagina met allerlei tips over de bestrijding van emelten en engerlingen. Maar snel wat anders gezocht bij waarneming.nl en het eerste wat ik zag was een waarneming in onze omgeving van Henk van Woerden. Toeval bestaat niet, interesse in langpootmuggen wel. Wie ooit wel eens een langpootmug goed bekeken heeft weet waarom.

Eerst even iets over de familie. Langpootmuggen (Tipulidae) zijn niet stekende muggen. In Nederland zijn ongeveer 80 soorten bekend. Het zijn de grootste muggen, maar meestal zijn ze slank gebouwd. Ze hebben lange

vleugels, en een lang achterlijf. De poten zijn zeer lang en het ziet er altijd een beetje onbeholpen uit. Bijzonder is dat deze poten gemakkelijk afbreken zonder dat ze daar last van schijnen te hebben. De volwassen exemplaren hebben als voornaamste taak om voor de voortplanting te zorgen. Ze hebben sterk gereduceerde monddelen waarmee ze niet kunnen eten, maar wel vocht kunnen opzuigen. Bij de paring staan ze met hun achterlijf tegen elkaar en met het hoofd in tegenovergestelde richting. Vervolgens legt het vrouwtje eieren, op een voor de soort geschikte plaats. Direct daarna sterft ze. De ontwikkeling van de eitjes gaat meestal snel. Binnen een paar weken komen de eitjes uit. Het larvestadium gaat meestal in vier stadia en verloopt ook vrij snel. Ook het popstadium is meestal maar een paar weken.

Over de Contrastwolkvleugel (*Tipula confusa*) is niet zo heel veel bekend. Het is echter een vrij algemene soort die wereldwijd in de wat noordelijke streken aan zee voorkomt. Zijn Nederlandse naam kreeg hij pas sinds kort en verwijst naar het mooie wolkenachtige contrast op de vleugels dat goed opvalt ten opzichte van het lijf.

Nog even over de emelten en engelingen die vaak als één soort genoemd worden.

Emelten zijn de larven van langpootmuggen, meestal donkergrijs of bruin van kleur. Engelingen zijn larven van kevers (meestal Meikevers). Ze zijn wit van kleur met een bruine kop.

Ontdek, beleef en bescherm. Heb je belangstelling voor de natuur om ons heen? Het samen genieten staat voorop bij de leden van de KNNV. Dit kan op vele manieren: wandelen, excursies, studies, lezingen bijvonen, waarnemen en beleven, cursussen volgen en fotograferen. Met zorg voor de natuur en de omgeving.

Kom een keer vrijblijvend ontdekken wat de natuur te bieden heeft of loop mee met de maandelijkse wandeling.

U bent van harte welkom!

Kijk op de website epe-heerde.knnv.nl voor het actuele overzicht.

Natuurvereniging

KNNV

Epe-Heerde

epe-heerde.knnv.nl